

Blok-denken drukt tempo energietransitie en stuwt kosten op

Martien Visser over dat het hoog tijd is dat partijen aan de klimaattafels besluiten nemen die optimaal zijn voor het hele energiesysteem

Energiepodium.nl
20 september 2018

Ons huidige energiesysteem bestaat uit veel verschillende blokken. Binnen elk blok zijn partijen bezig hun business te optimaliseren. Het is een model uit de vorige eeuw. Niemand stuurt het systeem, het systeem stuurt zichzelf. Via de blokken. In een stabiele wereld functioneert dat. De energietransitie noodzaakt evenwel tot forse veranderingen. Het gebrek aan systeemsturing wordt dan voelbaar. Het leidt tot fricties tussen de blokken, beperkt nieuwe ontwikkelingen en verhoogt de systeemkosten. Het wordt hoog tijd dat we losraken van het denken in losse blokken.

Onze belangrijkste energiedragers zijn olie (40%), aardgas (40%) en elektriciteit (20%). Daarnaast zijn er een paar niches als warmte en waterstof. Elke energiedrager heeft eigen spelers, een primaire afzetmarkt, eigen regelgeving en een eigen fiscaal regime. En we gebruiken verschillende eenheden: liter, kubieke meter, kWh, GJ (warmte) en kilogram (waterstof). Weet u waarom? Het veroorzaakt in de maatschappij veel misverstanden.

Elektriciteit en gas zijn nog verder verdeeld. Productie-, handels- en leveringsbedrijven zijn actief op de internationale energiemarkt en nemen beslissingen op basis van winstverwachtingen. De hiervan gescheiden transport- en distributiebedrijven nemen beslissingen zoals voorgeschreven door regulering en aan de hand van tienjarenplannen. Ook hier geldt, verschillende regelgeving. Olie, warmte en waterstof kennen deze extra onderverdeling niet.

Dit blokkenbouwwerk, het energiesysteem, functioneert thans prima. Recent sprak ik een familielid uit Canada met thuis een noodaggregaat; voor het geval de elektriciteit uitviel. Dat is bij ons niet nodig. Bovendien zijn onze energieprijzen in Europees perspectief reëel en kunnen we eenvoudig naar een andere leverancier overstappen als de service niet bevalt.

In rap tempo zullen de kosten van de energietransitie leidend worden

De transitie is echter in aantocht. Zon- en windparken schieten als paddenstoelen uit de grond. Consumenten investeren massaal in zonnepanelen, warmtepompen en houtkachels. Elektrisch vervoer komt eraan. Netbeheerders hebben onvoldoende geld en mensen om het tempo bij te houden. Ook op andere fronten gebeurt veel. Offshore windparken worden in rap tempo gebouwd; internationale verbindingen worden uitgebreid en Nederland wordt een normaal Europees gas-importerend land. Enzovoorts.

Dit alles gebeurt in hoog tempo, terwijl we nog maar nauwelijks met de energietransitie begonnen zijn. Na pakweg 2025 moet het veel sneller gaan, wanneer we Parijs tenminste willen halen. Ons energiebouwwerk begint te kraken. We zien de overheid steeds vaker en heftiger interveniëren om snelheid te maken en kosten te beperken. Dat wordt niet minder, zie de hoofdlijnen van het klimaatakkoord. Het gebrek aan systeemsturing doet zich voelen, en dat is begrijpelijk. Iedereen snapt dat je de locaties voor wind- en zonneparken moet kiezen zodat er zo weinig mogelijk netwerkinvesteringen nodig zijn. We doen het niet. En wat dacht u van warmtenetten op

biomassa? Beetje logisch nadenken leidt tot de slotsom dat je die biomassa ook kunt benutten voor groengas productie. Je kunt dan gasnetten gebruiken en je bespaart op de aanleg van een duur warmtenet. Wie zou dat op moeten pakken? Partijen in het warmteblok natuurlijk niet. De energieleverancier ook niet. Het netwerkbedrijf staat buiten spel. De ACM heeft geen bevoegdheid. Gemeenteraden of de subsidiegever? Ik zie het niet gebeuren. En consumenten hebben geen keus.

Of de Noordwest-Europese ontwikkeling van offshore wind op de Noordzee. Vaak waait het flink op de Noordzee, maar regelmatig ook langere perioden weinig of niet. Wat doen we dan? Nu redeneren alle Noordzee landen dat hun buurlanden dan wel te hulp zullen komen. Gelooft u het? Wat is het alternatief? Als het biomassa is, moeten we zuinig zijn op onze kolencentrales. Wanneer u kiest voor aardgas, dan moet CCS worden ontwikkeld. En wanneer u denkt aan duurzame waterstof, dan zal die waterstof eerst uit stroomoverschotten moeten worden geproduceerd. Zijn we daar in 2030 klaar voor? Wie neemt daarvoor het initiatief?

In rap tempo zullen de kosten van de energietransitie leidend worden. Tot nu toe konden we als rijk land volstaan met de Bommel-filosofie: "geld speelt geen rol, want het klimaat moet gered worden". Maar nu de transitie versneld wordt, lopen de kosten snel op. Komend jaar komt er 150 euro bij uw energierekening. Ook producten worden duurder. Zo is elektriciteit nu zestig procent duurder dan een jaar geleden, voor een belangrijk deel vanwege de hogere CO2-prijs. Ook de bakker en de supermarkt zullen de hogere energiekosten aan u doorberekenen. Nu wordt Buma nog stevig bekritiseerd wanneer hij stelt dat we zuinig moeten zijn met onze transitiecentjes. Over een aantal jaren is dat gemeengoed.

Systeemsturing kan een belangrijke bijdrage leveren aan beperking van de transitiekosten. Slimme koppeling van productie, netwerk, opslag en levering. Onze schone technologieën en energiedragers optimaal benutten. Verstandige win-win afspraken met het buitenland. Niet teveel op 2030 focussen, maar consequent het einddoel 2050 in het vizier houden.

Ergens onder de elektriciteitstafel van het klimaatakkoord hing een subgroepje "energiesysteem". Weinig lezers zullen ervan gehoord hebben. De aansturing van het energiesysteem stond niet op hun agenda. Het wordt hoog tijd dat we daar verandering in brengen. Laten we deze 'subgroep' de taak geven met voorstellen te komen opdat individuele partijen verleid worden buiten hun blokjes te gaan denken opdat zij besluiten gaan nemen die optimaal zijn voor het gehele energiesysteem.

Ik besef dat de Haagse gesprekken daar in eerste instantie iets ingewikkelder door worden. De beloning is dat we de transitiekosten beter in de hand gaan houden en we gemakkelijker snelheid kunnen blijven maken. Daarom: weg met het blokken denken, leve het systeemdenken!

Martien Visser is lector energietransitie & netintegratie, Hanzehogeschool Groningen en Senior Advisor International Business bij Gasunie. Hij schrijft zijn column op persoonlijke titel.